

ТЕМА № 1

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

*Кафедра цивільного права та процесу
НАВС*

Навчальна мета: закріпити знання про поняття, предмет, метод та систему цивільного процесуального права; проаналізувати джерела цивільного процесуального права України; охарактеризувати загальні та спеціальні принципи цивільного процесуального права України; визначити поняття цивільного судочинства, наказного, позовного та окремого провадження; охарактеризувати стадії цивільного процесу; з'ясувати суть та елементи цивільних процесуальних правовідносин, а також активізувати ЗВО до самостійного вивчення наукової та методичної літератури.

Виховна мета: сприяти формуванню наукового світогляду, моральних, естетичних та інших якостей особистості, виховувати активність до одержання знань майбутнього фахівця, прищеплення інтересу до вивчення дисципліни.

Розвивальна мета: розвивати інтелектуальні здібності, культуру мовлення та спілкування, пам'ять, увагу, уяву, творчий склад мислення, спостережливість, активність, самостійність, логічне осмислення основних понять та термінів, вміння сприймати та аналізувати матеріал, прищеплювати ЗВО навички раціональних способів пізнавальної діяльності з зазначеної теми.

Нормативно-правові акти:

- Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
- Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
- Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. (в ред. Закону від 03.10.2017) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
- Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
- Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>
- Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 02.06.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19#Text>
- Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>

План:

- ◎ Поняття, предмет, метод цивільного процесуального права України.
- ◎ Система цивільного процесуального права України та його джерела.
- ◎ Поняття цивільного судочинства та його види.
- ◎ Стадії цивільного процесу.

1. Поняття, предмет, метод цивільного процесуального права України

Правосуддя в Україні здійснюють виключно суди.

Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються.

Юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення. У передбачених законом випадках суди розглядають також інші справи.

Законом може бути визначений обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору.

Народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних.

Україна може визнати юрисдикцію Міжнародного кримінального суду на умовах, визначених Римським статутом Міжнародного кримінального суду.

Стаття 124 Конституції України

ПРАВОСУДДЯ

відрізняється від діяльності інших державних органів своїми ознаками:

- здійснюється лише судом
- від імені та ім'ям держави
- шляхом розгляду і вирішення справи в судовому засіданні
- у визначеній процесуальній формі
 - шляхом винесення загальнообов'язкового судового рішення

Правосуддя в Україні здійснюється виключно судами та відповідно до визначених законом процедур судочинства.

Частина 1 ст. 5 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»

**Систему судоустрою складають
(ч. 3 ст. 17 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»):**

- місцеві суди;
- апеляційні суди;
- Верховний Суд.

**Для розгляду окремих категорій справ відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» в системі судоустрою діють вищі спеціалізовані суди.*

Суд – це орган державної влади, до компетенції якого входить здійснення правосуддя у вигляді розгляду адміністративних, кримінальних, господарських і цивільних справ та прийняття по цих справах законних рішень .

СПОСОБАМИ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ МОЖУТЬ БУТИ:

- визнання права;
- визнання правочину недійсним;
- припинення дії, яка порушує право;
- відновлення становища, яке існувало до порушення;
- примусове виконання обов'язку в натурі;
- зміна правовідношення;
- припинення правовідношення;
- відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди;
- відшкодування моральної (немайнової) шкоди;
- визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади АРК або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб.

**Цивільне процесуальне право
врегулює процесуальний порядок
провадження у цивільних справах,
тобто порядок розгляду і вирішення
справ про захист порушених,
невизнаних або оспорюваних прав,
свобод чи інтересів, що виникають із
цивільних, житлових, сімейних,
трудових та інших правовідносин.**

...Кожна особа має право звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи законних інтересів...

У випадках, встановлених законом, до суду можуть звертатися органи та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб або державних чи суспільних інтересах...

Стаття 4 ЦПК України

Здійснюючи правосуддя, суд захищає права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб, державні та суспільні інтереси у спосіб, визначений законом або договором.

У випадку, якщо закон або договір не визначають ефективного способу захисту порушеного, невизнаного або оспореного права, свободи чи інтересу особи, яка звернулася до суду, суд відповідно до викладеної в позові вимоги такої особи може визначити у своєму рішенні такий спосіб захисту, який не суперечить закону.

Стаття 5 ЦПК України

**Цивільне процесуальне право –
це галузь права, яка регулює
суспільні відносини, що
виникають між учасниками
цивільного процесу і судом при
здійсненні правосуддя в
цивільних справах.**

Предметом цивільного процесуального права є суспільні відносини, які виникають при здійсненні правосуддя у цивільних справах.

Метод цивільного процесуального права – це сукупність правових прийомів регулювання суспільних відносин у процесі здійснення правосуддя у цивільних справах.

Метод цивільного процесуального права характеризується такими ознаками:

- особливістю правового становища суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин;
- специфікою юридичних фактів;
- закріпленими правилами формування змісту процесуальних правовідносин та характером участі у них суб'єктів;
- особливістю процесуальних санкцій (передбачені заходи процесуального примусу як приклад);
- специфікою процесуальної форми.

За змістом метод цивільного процесуального права є імперативно-диспозитивним.

**Імперативність методу
цивільного процесуального
права визначається
обов'язком учасників
цивільного процесу
підкорятися судовій владі.**

**Диспозитивність дозволяє
суб'єктам вільно
використовувати надані їм
права у межах,
встановлених законом.**

2. Система цивільного процесуального права України та його джерела

Система цивільного процесуального права – це сукупність обумовлених предметом і методом правового регулювання норм та інститутів, розташованих у певній послідовності.

Загальна частина
містить правові норми й інститути, що мають значення для всієї галузі цивільного процесуального права (щодо підсудності справ, доказів і доказування тощо)

Особлива частина включає норми та інститути, які врегульовують порядок розгляду і вирішення цивільних справ за окремими видами та стадіями цивільного судочинства (порядок перегляду рішень за нововиявленими обставинами, особливості наказного провадження тощо)

**Цивільно-процесуальне
законодавство – це сукупність
нормативних актів, у яких
містяться норми, що врегульовують
порядок організації та здійснення
правосуддя в цивільних справах.**

- ❑ **Конституція України** (статті 8, 24, 29, 30, 31, 32, 55, 59, 124–131).
- ❑ **Цивільний процесуальний кодекс України** від 18 березня 2004 р. (в ред. від 03.10.2017 р.)
- ❑ **Цивільний кодекс України** від 16 січня 2003 р.
- ❑ **Сімейний кодекс України** від 10 січня 2002 р.
- ❑ **Кодекс законів про працю України** від 10 грудня 1971 р.
- ❑ **Закон України «Про судоустрій і статус суддів»** від 2 червня 2016р.
- ❑ **Закон України «Про виконавче провадження»** від 2 червня 2016 р.
- ❑ **Закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів»** від 2 червня 2016 р.
- ❑ **Закон України «Про міжнародне приватне право»** від 23 червня 2005 р.
- ❑ **Закон України «Про прокуратуру»** від 14 жовтня 2014 р.
- ❑ **Укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, інструкції міністерств і відомств, а також міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.**

Варто відзначити, що до системи цивільного процесуального законодавства України не входять постанови Пленуму Верховного Суду України, оскільки вони не мають нормативного характеру.

Водночас, вони містять роз'яснення, що мають важливе значення для судової практики і є обов'язковими для суддів, інших органів і посадових осіб, які застосовують у своїй діяльності норми права, щодо яких зроблені такі роз'яснення.

**Цивільний
процесуальний закон,
як і будь-який інший
закон, діє стосовно
осіб у часі і просторі.**

Дія цивільного процесуального законодавства щодо осіб полягає в тому, що суд захищає права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб, державні та суспільні інтереси.

Дія цивільних процесуальних норм у просторі передбачає поширення їх на всю територію України, тому суди цивільної юрисдикції повинні їх застосовувати під час розгляду і вирішення цивільних справ.

Дія цивільного процесуального закону в часі зводиться до того, що провадження в цивільних справах здійснюється відповідно до законів, чинних на час вчинення окремих процесуальних дій, розгляду і вирішення справи.

3. Поняття цивільного судочинства та його види

Цивільне судочинство – це врегульований нормами цивільного процесуального права порядок розгляду і вирішення цивільних справ.

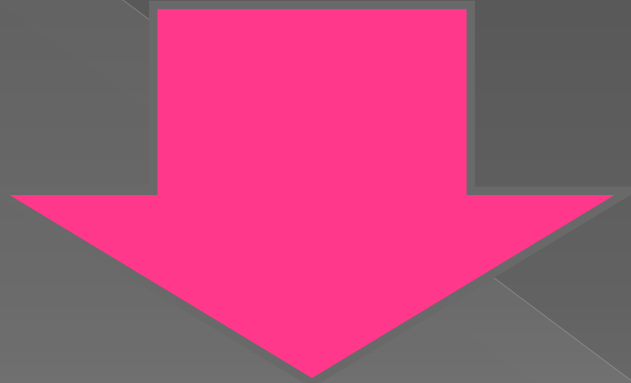
Завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

Частина 1 ст. 2 ЦПК України

Цивільне судочинство здійснюється за правилами, передбаченими ЦПК України, у порядку:

- наказного провадження;*
- позовного провадження (загального або спрощеного);*
- окремого провадження.*

Види цивільного судочинства відрізняються між собою за категоріями справ, що розглядаються у їх порядку, підставами відкриття провадження у справі, суб'єктами цивільних процесуальних правовідносин, процедурою тощо.

Вид цивільного судочинства – це порядок відкриття провадження, розгляду і вирішення певної категорії цивільних справ.

➤ **Наказне провадження** є спрощеним порядком розгляду цивільних справ, що засновуються на беззаперечних вимогах.

➤ **Позовне провадження** характеризується наявністю матеріально-правового спору між двома сторонами з протилежними інтересами – позивачем і відповідачем.

➤ **Окреме провадження** – вид непозовного цивільного судочинства, в порядку якого розглядаються цивільні справи про підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав)

Найбільш розповсюдженим видом цивільного судочинства є позовне провадження, яке законодавець поділив на два види:

загальне

спрощене

Загальне позовне провадження
призначене
для розгляду справ, які через
складність або інші обставини
недоцільно розглядати у
спрощеному позовному
провадженні.

Спрощене позовне провадження призначене для розгляду:

- 1) малозначних справ;**
- 2) справ, що виникають з трудових відносин;**
- 3) справ про надання судом дозволу на тимчасовий виїзд дитини за межі України тому з батьків, хто проживає окремо від дитини, у якого відсутня заборгованість зі сплати аліментів та якому відмовлено другим із батьків у наданні нотаріально посвідченої згоди на такий виїзд;**
- 4) справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи.**

Частина 6 ст. 19 ЦПК України передбачає, що малозначними справами слід вважати:

- справи, у яких ціна позову не перевищує 30 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;
- справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує 80 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;
- справи про стягнення аліментів, збільшення та зменшення їх розміру, припинення стягнення аліментів, оплату додаткових витрат на дитину, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення, якщо такі вимоги не пов'язані із встановленням чи оспорюванням батьківства (материнства);
- справи про розірвання шлюбу;
- справи про захист прав споживачів, ціна позову в яких не перевищує 60 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

4. Стадії цивільного процесу

*Стадія цивільного судочинства
(цивільного процесу) –*
**це сукупність процесуальних дій,
що вчинюються під час
провадження у цивільній справі та
об'єднуються найближчою
процесуальною метою.**

Виділяють такі стадії цивільного судочинства:

- провадження у справі у суді першої інстанції;
- апеляційне провадження;
- касаційне провадження;
- провадження за нововиявленими або виключними обставинами;
- виконання судових рішень у цивільних справах та рішень інших органів (посадових осіб);
- відновлення втраченого судового провадження.

**Конкретна цивільна справа
не обов'язково проходить усі стадії, так
як не всі судові рішення
оскаржуються; а рух справи може
зупинитись на будь-якій стадії.**